

naivom. Pomišljamo pri tom na Ruskinovu teoriju, iznesenu na pragu ove naše tehničke ere koja je okružena kompjutorskom nepogrešivošću i bezosjećajnošću, da djelo nije umjetničko nema li u sebi i određene nesavršenosti, jer je inače rađeno tek vještinom, a bez intuicije. Koja je to sadržajna komponenta u Trebotićevu slikarstvu, koja kao da neprestano prijete onoj drugoj »čisto likovnoj«? Istraživanje sebe, istraživanje svijeta u kojemu živi i istraživanje prošlosti, svoje i ovoga našega svijeta. Prisutnost prošlosti četvrta je dimenzija toga slikarstva (koja ne postoji u suvremenih nefigurativaca). To je specifična tradicija, viđena i doživljena iz slikarova osobnog stajališta. Lokalna tradicija njegove male ribarske Milne na otoku Braču i kozmopolitska tradicija pomorstva što povezuje sve kontinente i narode svijeta.

Ta naglašena veza s tradicijom asocira na Trebotićevim lazurnim slikama prevladavajućeg zlatnog tonaliteta stare ikone.

I naglašena simbolika tradicionalni je element na njegovim slikama. Trebotić obnavlja staru, ali na njoj stvara i svoju osobenu novu simboliku. I religija je tradicionalni doprinos njegovu svijetu, zacijelo više nego spoznajni.

Trebotićev način rada ima u sebi nešto od čarobnjačke mistike i zanosa starih alkemičara. Te su male slike ispunjene bezbrojem nerazumljivih zapisa, brojeva, formula, skica, mjerila i sl. One su nastajale kao što pjesma nastaje: oko osnovne ideje, oko početnog motiva ili zapisa prepleće se i opisno gradi čitava slika. To je u biti »gradnja na jednu temu«, sa svim oznakama improvizacije kao metode stvaranja. Autor i ne krije taj svoj »proces gradnje«, nego ga čak vizuelno naglašava nabačenim (ugodajnim) pismom u kojemu znakovi riječi dobivaju drugo značenje (poput grčkih zapisa na starim ikonama — ali s njihovom tradicionalnom, a ne više sadržajnom komponentom).

Treba spomenuti i erotiku u Trebotićevu slikarstvu. Ona nije hedonistička (kao kod pola stoljeća ranijega bračkog Nazora), nego je uvijek na pragu smrti, kao u tekstovnim, glazbenim, kazališnim ili likovnim djelima srednjovjekovnih majstora.

Arhitektonika slikâ arhitekta i slikara Matka Trebotića važan je likovni element u njegovim radovima. To su centralne gradnje — poput starohrvatskih crkvice tlocrta grčkoga križa. On povećava i umnožava središnji mali kvadrat u veći što ga obuhvaća, ili ga dijeli u četiri manja, koji se opet nalaze u jednom većem, i tako dalje. To podsjeća na praiskonsko umnožavanje osnovnih organskih ćelija, ili na rast kocaka anorganskih kristala.

Taj rast slike povezan je i s rastom njezina sadržaja: od poznatog, intimnog, svakodnevnog, današnjeg, »mog« i »našeg«, ide u šire, nepoznatije, iznenadnije, avanturističkije, u oceane i u kozmos — koji posljednji nestaju pod sva četiri naslikana okvira slike, kojima kao da je slikar htio obuhvatiti i bar donekle sapeti i disciplinirati tako mnoge i tako široke ideje i sadržaje, kojima prijete opasnost da se centrifugalno raspu u beskraj svesti, izvan čovjekova domašaja.

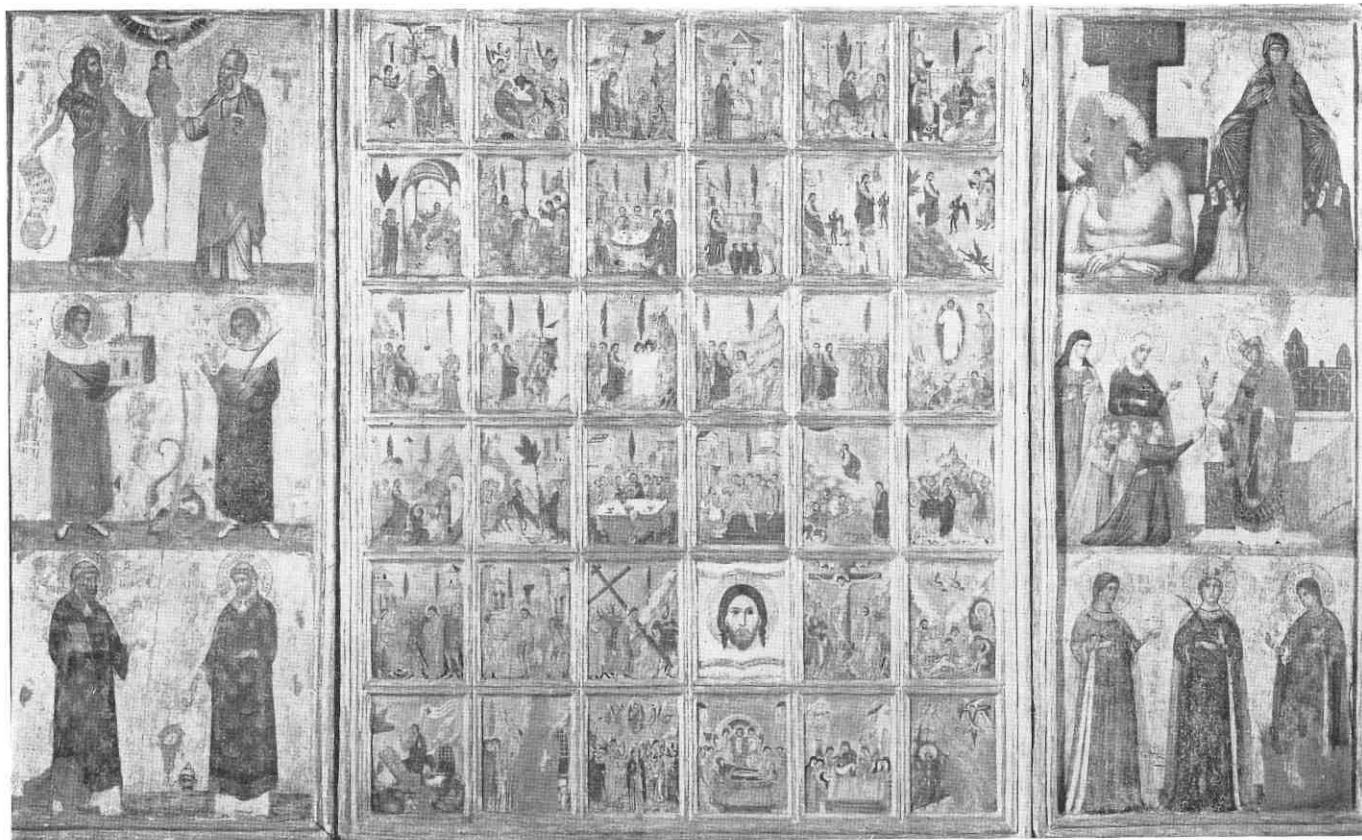
»pittura su tavola«

izložba

u trstu

kruno prijatelj

Nakon izložbe slika, crteža i grafika iz Settecenta iz zbirke Umjetničko-povijesnog muzeja u Trstu (»Civici Musei di Storia ed Arte«), priređene god. 1972, na kojoj su prikazani radovi istaknutih slikara 18. st. od Piazzette do Tiepola, od Marcoule do Marieschija, od Grassija do Lazarinija, od Kremsera Schmidta i Angelike Kaufmann do friulanskog slikara G. B. Bisona, koji su, prije gotovo nepoznati i skriveni u skladištima muzeja, restauratorskim zahvatima vraćeni originalnoj ljepoti (o kojoj sam izložbi pisao u časopisu *Mogućnosti*, 1973, br. 1), isti je muzej priredio 1975. drugu izložbu ove serije pod naslovom »Pittura su tavola dalle collezioni dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste«, što bih radije preveo sa »Sli-

ke na drvu» nego »Ikone«, jer ovaj posljednji termin danas označuje samo slike bizantskih stilskih crta koje dominiraju, ali nisu jedine na ovoj manifestaciji. I na ovoj drugoj izložbi eksponati su ograničeni na one u posjedu tršćanskog muzeja, te su svi za tu prigodu očišćeni i restaurirani, da bi, kao i prvi put, bili predstavljeni publici u dvoranama Ville Sartorio, toj raskošnoj i aristokratskoj kući koju su vlasnici prije nekoliko desetljeća poklonili muzeju. Izložba je popraćena raskošnim katalogom u izdanju »Electe« s nizom uvodnih studija direktora Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Trstu prof. Decia Gioseffija, direktorice Muzeja dr Laure Ruaro Loseri i dr Marise Bianke Fiorin koja je obradila najveći dio eksponata. Dok su u tim tekstovima obuhvaćena mnoga pitanja bizantskog slikarstva, a posebno slikarstva ikona s jedne strane,

a historijske, kulturne i umjetničke situacije u Trstu od 14. do 18. stoljeća s druge strane, katalog djela izradila je spomenuta dr Fiorin uz popratne uvode za pojedine sekcije koje je napisala prof. dr Maria Walcher Casotti.

Kapitalni je eksponat izložbe veliki »Triptih sv. Klare«, ključno djelo slikarstva Trecenta na lagunama, koji je pripadao najprije samostanu klarisa, a zatim onome benediktinki u Trstu, da bi od god. 1907. postao vlasništvo muzeja. Srednji dio tog triptiha sadrži 36 prizora povezanih sa životom Krista i Bogorodice, osim dvaju s temama iz biografije sv. Franje i sv. Klare. Pobočna polja imaju po tri prizora u tri niza: na lijevom su sv. Ivan Krstitelj i sv. Ivan Evanđelist, sv. Giusto i sv. Servolo, te sv. Lazar i sv. Apolinar, a na desnom mrtvi Krist i Gospa od Milosrđa, prizor zaređi-

vanja mladih redovnica od tršćanskog biskupa u prisutnosti svetica Klare i Agneze, te skupina svetica Barbare, Katarine i Margarite. Na vanjskim poljima vratnica prikazani su veliki likovi svetaca Kristofora i Sergija.

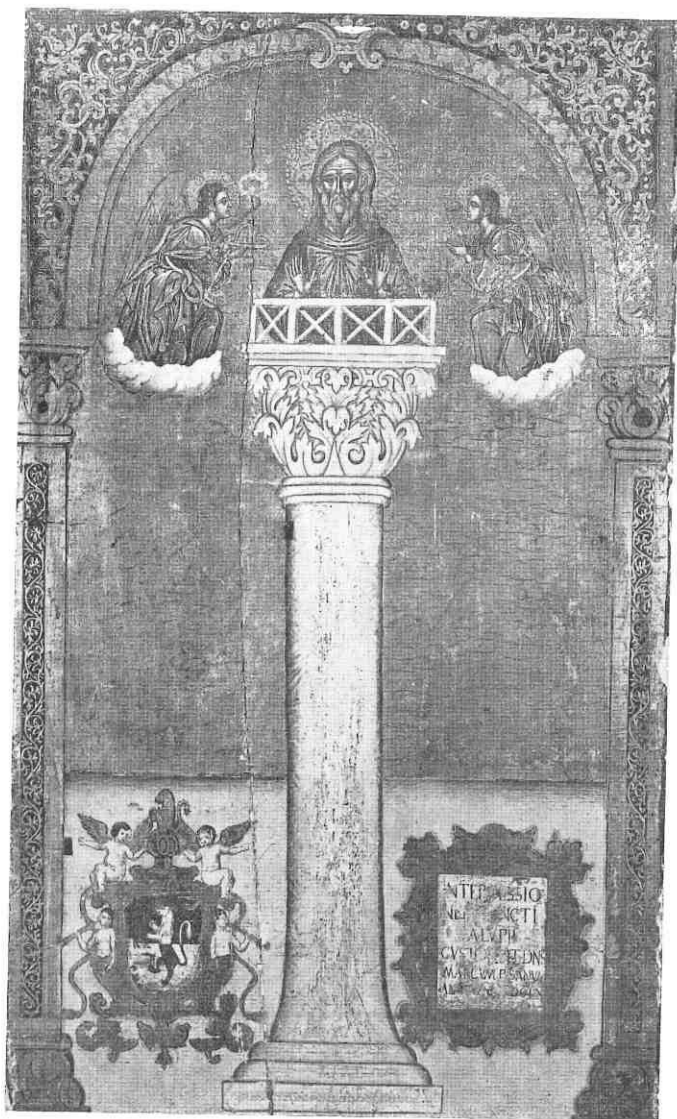
O tom djelu i njegovim autorima postoji čitava literatura, od davnog Caprinova teksta iz 1897. i onih L. Venturija i L. Testija iz god. 1907. i 1909. do niza studija u toku posljednjih pedesetak godina koje su mu posvetili A. Morassi, G. Fiocco, S. Bettini, R. Pallucchini, V. Lazarev, M. Muraro, G. Gamulin itd., a M. Walcher Casotti napisala je o tom djelu posebnu monografiju. Najveći dio spomenutih autora (kojima se i ja pridružujem) smatra pobočna polja triptiha ključnim djelom rane faze Paola Veneziana s kraja trećeg desetljeća za razliku od manjeg broja poput Murara koji

je u svojoj posljednjoj monografiji to djelo kategorički oduzeo Paolu. Srednji dio triptiha očito je druge ruke, ne može pripadati Paolu, te je djelo jednog danas još anonimnog i po svoj prilici nešto starijeg umjetnika još izrazitijih bizantskih crta paleološkog perioda, a vrlo visoke kvalitete. Walcherova je u svojoj monografiji bila iznijela pretpostavku da bi to mogao biti stariji Paolov brat Marco, ali mislim da je opreznije ostaviti pitanje još otvorenim i možda u ovom slikaru naslutiti još nepoznatog Paolova učitelja.

Izlaganje ovoga remek-djela na tako pristupačnom mjestu i izvrsno restauriranog omogućit će sigurno njegovo još dublje proučavanje, vrednovanje i analiziranje.

Od ranijih radova na izložbi treba spomenuti dva fragmenta jedne »Krunidbe Bogorodice« nepoznatog mletačkog slikara druge polovice Trecenta pod utjecajem Lorenza Veneziana i Giovannija iz Bologne. M. B. Fiorin je točno uočila da je riječ o dijelovima slike u Museo Correr u Veneciji, te je rekonstruirala tu umjetninu prikazavši je s velikom foto-kopijom slike iz Venecije. Ta je rekonstrukcija samo jedan primjer velike znanstvene koristi takvih izložaba koje, nakon restauratorskih zahvata i novih analiza, omogućuju rekonstruiranje slikarskih djela koja su u toku stoljeća zalutala daleko od svojih originalnih mjesta.

Dok ova djela predstavljaju Trecento, iz Quattrocenta zaslužuju naročiti spomen »Dormitio Virginis« s početka 15. st., s izrazitim mletačkim provincijskim crtama, malo »Raspelo« venecijansko-emilijanskih elemenata, te prekrasna »Madonna dell'Umiltà« Jacobella del Fiore, koja pokazuje svu graciju i eleganciju, suptilnost i profinjenost ovoga kasnogotičkog slikara sa laguna, zastupljenog i u našem umjetničkom inventaru.

Za nas su na izložbi kao komparativni materijal posebno zanimljive ikone kretske-mletačkih majstora, koje u posljednje vrijeme pobuđuju u povijesti umjetnosti posebnu pažnju. Spomenuo bih lijepu Bogorodicu »Psychosostriju« atribuiranu najvećem kretskeom slikaru 15. st. Andriji Ricou, pa nešto kasniju i slabiju Madonu istoga tipa, Bogo-

rodicu »Eleusu«, i »Ikonu sa sv. Ivanom Evandelistom i sv. Ivanom Zlatoustim« s kraja 16. st., »Sv. Alipija Stillitu« Emanuela Zanea iz 17. st., te niz radova one skupine slikara nazvanih »Madonneri«, u kojima se javlja specifičan spoj pučkih crta istočnih i zapadnih stilskih i ikonografskih elemenata. Promatranje tih djela navodi nas još

više na nužnost obrade i publiciranja u cjelini mnogo bogatijeg fundusa radova ovih majstora na našem tlu, njihova novog vrednovanja i definiranja njihovih autora i radionica kao što su za mnoge takve ikone već učinili naši stručnjaci (G. Gamulin, C. Fisković, V. Đurić, L. Mirković, Đ. Mazalić, pa i ja).

Posljednja sekcija izložbe prikazuje različite ikone iz Grčke, Balkana uopće, bližeg Orijenta i Rusije, koje bi zaslužile detaljnija proučavanja, premda nije riječ o prvorazrednim primjercima po umjetničkoj kvaliteti, nego više o djelima kulturnopovijesnog značenja.

Izložbu u Trstu zatvara jedno djelo koje se donekle odvaja od njene dominantne fizionomije. To je triptih iz kapele Kaštela S. Giusto koji je bio preslikan, dok nije nakon nedavnog restauriranja izišlo na vidjelo djelo slikara mletačke škole druge polovice Cinquecenta u blizini Pietra Marescalchija. Ispod preslika iz 18/19. st. s likovima Bogorodice između sv. Pavla i sv. Katarine izišli su renesansni likovi sv. Agate između sv. Urbana i sv. Lucije, u kojima se osjećaju daleki medulićevski, tintoretovski i basanovski odjeci. I taj je primjer posebno zanimljiv sa restauratorskog gledišta. On pokazuje koliko se još dragocjenih djela nalazi i danas prekriveno kasnijim diletantskim premazima, o čemu smo imali najljepši primjer u Splitu kad je pod kasnijim preslikom restauratorska radionica Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika u Splitu otkrila dragocjenu ikonu Madone s Djetetom s kraja 13. st.

Ovim triptihom kao da naslućujemo najavu budućih izložbenih manifestacija tršćanskog muzeja koje će, kao što je naumila zaslužna organizatorica tih izložaba dr Laura Ruaro Loseri, biti posvećene restauriranim i većim dijelom nepoznatim djelima Cinquecenta i Seicenta iz muzejskog fundusa.

knjige i ideje

anđela horvat između gotike i baroka

dpuh, zagreb 1975.

vinko zlamalik